

Mr. Miroslav Mojsilović

Krivičnopravni i krivičnoprocesni aspekt djelovanja i postupanja pripadnika specijalnih jedinica na području Bosne i Hercegovine

Criminal and criminal transaction aspects of activities and activities of special units on the field of Bosnia and Herzegovina

Sažetak

U ovom radu ćemo kroz lično iskustvo, takođe iskustvo starijih kolega i analizom zakonke i podzakonske regulative kao i ostale literature nastojati da odgovorimo i objasnimo razna pitanja koja se javljaju u radu pripadnika specijalnih jedinica. Pa tako, kao najvažnija pitanja ali i problem istraživanja, na koje je ćemo nastojati što jasnije odgovoriti, jeste: „Kako pripadnici specijalnih jedinica djeluju i postupaju u svom radu?“ i „Koji su to zakoni, podzakonski akti i njihovi članovi kojih se oni moraju pridržavati i poštivati prilikom postupanja i djelovanja?“ Cilj istraživanja u ovom radu jeste uraditi sveobuhvatnu analizu zakonske regulative koja se tiče policijskog posla generalno ali naročito koja reguliše postupanje i djelovanje pripadnika specijalnih jedinica. Nastojaćemo da kroz sveobuhvatni odgovor na pitanja koja su i sam problem istraživanja, a kroz detaljnu analizu zakonske regulative i ostale literature, postići svrhu i značaj ovog rada. Navedeno se prevashodno odnosi na to da kroz ovaj rad javnosti približimo sam opis poslova, nadležnosti i zadatke koje pripadnici specijalnih jedinica izvršavaju, kao i kako i po kojim zakonskim i podzakonskim aktima oni djeluju i postupaju. Fokus rada je da se bar malo približi javnosti posao specijalnih jedinica i otkloniti koliko toliko pozitivne i negativne predrasude i pripadnike ovih jedinica i njihov posao posmatrati sa što objektivnije strane, ali i razumijeti koliko je njihov posao opasan i težak i koji kao takav obavljaju profesionalno štiteći prvenstveno život naših građana.

Ključne riječi:

Specijalne jedinice, krivičnopravni aspekt, krivičnoprocesni aspekt, postupanje, djelovanje.

Summary

In this paper we will try to answer and explain the various issues that arise in the work of members of special units through personal experience, experience of our older colleagues and analysis of laws and by-laws as well as other literature. So, as the most important issues, but also the problem of research, which we will try to answer as clearly as possible, is: “How do members of special units act and act in their work?” And “What are the laws, by-laws and their members to whom they must respect and respect when acting and acting?” “The aim of the research in this paper is to undertake a comprehensive analysis of the legislation in the field of police work in general, but in particular regulating the treatment and operation of members of special units. We will strive to achieve the purpose and importance of this work through a comprehensive answer to questions that are the very problem of research, and through a detailed analysis of the legislation and other literature. The aforementioned is primarily related to the fact that through this work the public approaches the very description of affairs, competencies and tasks performed by members of special units, as well as how and by what legal and secondary legislation they act and act. The focus of work is to bring the work of special units closer to the public and to eliminate as many positive and negative prejudices and members of these units as possible and to observe their work with as objective a side as possible, but also to understand how much their work is dangerous and difficult and who as such perform professionally protecting primarily the life of our citizens.

Key words:

Special units, criminal aspect, criminal aspect, treatment, action.

UVOD

Specijalne jedinice oduvijek su privlačile pažnju javnosti kako zbog samog izgleda njenih pripadnika tako i posla i zadataka koji izvršavaju ali i zbog elementa tajnosti koji ovakve jedinice karakteriše. To su takve vrste jedinica koje svoj radni dan, radni zadatak ali i radni vijek obavljaju što dalje od očiju javnosti štiteći tako identitete njenih pripadnika, objekta gde rade i borave, naoružanja i druge materijalno tehničke opreme koje koriste u svom radu. Sve što se radi tajno i skriveno samim tim više intrigira i privlači interesovanje građana ali i organa neformalne socijalne kontrole. Generalno, u vojno – policijskom poslu, specijalne jedinice predstavljaju mjesto gdje je najteže pristupiti, sa aspekta javnog mnijenja, iz razloga visokog stepena tajnosti u njihovom svakodnevnom radu. Između ostalog, u prilog tajnosti govori i sam način odjevanja pripadnika gdje se njima u potpunosti štiti identitet. Međutim, mnoge predrasude vladaju kada da su u pitanu specijalne jedinice. Kao pozitivne predrasude smatraju se da su pripadnici specijalnih jedinica „svemoćni“ u rješavanju baš svakog problema koji ugrožava život i imovinu ljudi odnosno stanovnika jedne države kao i zaštite njenog teritorijalnog integriteta i suvereniteta. Kao negativne predrasude postoje mišljenja da su pripadnici specijalnih jedinica „ljudi u crnim uniformama sa fantomkama na glavama“ koji vrlo često u svom radu ne poštuju i ne pridržavaju se zakona, da se bahato ponašaju kako na dužnosti i van dužnosti i gdje u skoro svim slučajevima prekorače svoja ovlaštenja i bespotrebno upotrebljavaju prekomjernu silu. Upravo navedene predrasude, kao i to da se jako malo zna o specijalnim jedinicama u Bosni i Hercegovini, su me ponikle na pisanje ovog rada.

JEDINICA ZA SPECIJALNU PODRŠKU - SIPA

Jedinica za specijalnu podršku je osnovana na državnom nivou i kao takva jedina je nadležna na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine. Ova Jedinica je savremena, visokoprofesionalna i izuzetno obučena, specijalizovana za izvršavanje visokorizičnih zadataka. Iako je relativno mlada, osnovana je i postala operativna 2005. godine, uspjela je dostići visok nivo osposobljenosti, a policijski službenici Jedinice obučavani su po uzoru na najbolje svjetske prakse u ovoj oblasti. Predani rad, odricanje, trening, specijalističke obuke, osposobili su ovu Jedinicu da njeni pripadnici profesionalno obavljaju poslove i zadatke za koje je nadležna. Zalaganjem rukovodstva Jedinice i menadžmenta Agencije, značajan dio obuke policijskih službenika Jedinice realizovan je u saradnji sa respektabilnim instruktorima i jedinicama iz inostranstva. Policijski službenici odnosno pripadnici

Jedinice u svom svakodnevnom radu i operativnom djelovanju koristi najsavremenije naoružanje i opremu kao i ostala materijalno tehnička sredstva. Ono što ovu Jedinicu čini veoma dobrom je, između ostalog, efikasnost u izvršavanju poslova i zadataka, profesionalnost i konstantno usavršavanje i kao takvu je učinili bitnim faktorom u borbi protiv organizovanog kriminaliteta i terorizma kao i drugih najtežih krivičnih djela. Jedinica za specijalnu podršku pruža neophodnu pomoć ostalim organizacionim jedinicama Agencije,¹ osiguravajući dodatnu policijsku taktiku, opremu i ljudstvo kada su potrebne pojačane mjere sigurnosti. Jedinica obavlja najzahtjevnije i najsloženije taktičke i operativno-tehničke policijske radnje, primjenjujući policijska ovlaštenja² u visokorizičnim situacijama kada su neophodne posebne vještine, obučenos i oprema. Namijenjena je za rješavanje svih oblika talačkih situacija, te pruža specijalističku podršku u situacijama kada je neophodno korištenje službenih pasa. U skladu sa zakonom, ostvaruje neophodnu internu i eksternu saradnju sa drugim agencijama za provođenje zakona, te obavlja i druge poslove u skladu sa zakonom. Navedene aktivnosti izvršava po odobrenju direktora Agencije. U okviru Jedinice za specijalnu podršku postoje tri organizacione jedinice odnosno odsjeka, i to:³ a) Antiteroristički odsjek „ALFA“⁴, b) Odsjek za operacije „BETA“⁵

1 Jedinica za specijalnu podršku najčešće pruža pomoć, podršku i asistenciju Kriminalističko istražnom odjeljenju KIO, Finansijsko obavještajnom odjeljenju FOO, Sektoru za operativnu podršku SOP i Sektoru za istraživanje ratnih zločina i krivičnih djela kažnjivih po međunarodnom humanitarnom pravu.

2 Policijska ovlaštenja propisana su kantonalnim, entitetskim i državnim Zakonom o policijskim službenicima

3 Državna agencija za istrage i zaštitu – SIPA. Preuzeto 11.04.2019. godina sa: <http://sipa.gov.ba/bs/o-nama/struktura/organizaciona-struktura/jedinica-za-specijalnu-podrsku>

4 Antiteroristički odsjek „ALFA“ preduzima mjere i radnje operativno-taktičkog djelovanja radi otkrivanja, sprečavanja i otklanjanja posljedica ispoljenih raznim vidovima terorističkog djelovanja, zatim preduzima mjere lišenja slobode osoba osumnjičenih za terorizam i koje se mogu dovesti u vezu sa krivičnim djelom terorizma i njihove predaje nadležnim organima. U skladu sa zakonom i međunarodnim sporazumima, Odsjek može biti angažovan na poslovima i zadacima sprečavanja, suzbijanja i otklanjanja terorizma na međunarodnom nivou

5 Odsjek za operacije „BETA“ preduzima mjere i radnje operativno-taktičkog djelovanja radi otkrivanja, sprečavanja i otklanjanja posljedica ispoljenih raznim vidovima kriminalnog djelovanja. U skladu sa zakonom preduzima mjere lišenja slobode osoba osumnjičenih za krivična djela iz nadležnosti suda i njihove predaje nadležnim organima, te vrši zaštitu određenih osoba po zahtjevima nadležnog organa i po odobrenju direktora Agencije. Također, može biti angažiran za izvršavanje poslova i zadataka iz nadležnosti Jedinice u visokorizičnim situacijama kada su neophodne posebne vještine, obučenos i oprema, uz preduzimanje mjera u kojima su potrebna specijalistička znanja i vještine alpinizma, vertikalnog upada, savladavanja teško prohodnih i nepristupačnih terena, antisnajperske zaštite, vještine na i pod vodom, kao podrška ostalim pripadnicima Jedinice u izvršavanju zadataka.

c) Odsjek za podršku "GAMA"⁶

SPECIJALNA POLICIJSKA JEDINICA - SPJ

Specijalna policijska jedinica SPJ nadležna je samo na području entiteta Federacije Bosne i Hercegovine i namijenjena za izvršenje složenih i visokorizičnih poslova sigurnosti, prije svega za borbu protiv terorizma, organizovanog kriminaliteta i hapšenje posebno opasnih kriminalaca i kriminalnih grupa koje svojom djelatnošću predstavljaju veliku opasnost po život ili prijete razaranjem materijalnih dobara s teškim posljedicama. Pripadnici Specijalne policijske jedinice su obučeni i opremljeni da u komplikovanim i ekstremnim situacijama obavljaju najsloženije policijske poslove – antisnajperske zaštite, potrage, praćenja, blokade, zasjede, pretrese, privođenje opasnih i odbjeglih osoba.

Ova Jedinica je spremna odgovoriti i na izazove poput suzbijanja nereda i pobuna u kazneno-popravnim ustanovama. Nerijetko, pripadnici ove Jedinice pružaju pomoć u otklanjanju posljedica izazvanih prirodnim nepogodama i nesrećama, te drugim kriznim situacijama. Specijalna policijska jedinica u saradnji s kolegama iz Sektora kriminalističke policije ima glavnu ulogu pri hapšenju osumnjičenih za terorizam, odbjeglih opasnih osuđenika, lica osumnjičenih za ubistva, razbojništva, razbojničke krađe, te drugih počinitelja teških krivičnih djela. Njihove su aktivnosti neizostavne u slučajevima rješavanja talačkih kriza i otmica. Obučeni su za pratnju i čuvanje osoba od državnog interesa u situacijama kada procjene pokazuju da postoji realna prijetnja za njihovu sigurnost, ili je značaj pratnje i osiguranja vrlo visok. U Jedinici su i specijalistički padobranski, alpinistički i ronilački tim, kao i vođači službenih pasa, vozači BOV-a, KDZ probijači i snajperisti. Poslovi i nadležnosti Jedinice realiziraju se kroz:⁷

1) Komanda Specijalne policijske jedinice, 2) Instruktorski tim, 3) Operativna jedinica ALFA, 4) Operativna jedinica BETA, 5) Operativna jedinica GAMA, 6) Jedinica za osiguranje baze DELTA, 7) Helikopterska grupa, 8) Odsjek za logističku podršku

⁶ Odsjek za podršku „GAMA“ pruža podršku drugim odsjecima u Jedinici u izvršavanju poslova iz nadležnosti Jedinice, pri čemu osigurava brzo i efikasno manevarsko-taktičko djelovanje u svim vremenskim uslovima i zadatim situacijama, zatim pruža specijalističku podršku u situacijama kada je neophodno korištenje službenih pasa, obavlja poslove veze, kriptozastite i logističke podrške iz nadležnosti Jedinice, poslove fizičke zaštite objekta u kojem je smještena Jedinica, te druge poslove u skladu sa zakonom.

⁷ Federalna Uprava policije. Preuzeto 11.04.2019. godine sa: <http://www.fup.gov.ba/?p=45>

SPECIJALNA ANTITERORISTIČKA JEDINICA – SAJ

Specijalna antiteroristička jedinica nadležna je na teritoriji entiteta Republike Srpske. Jedinica je organizovana u skladu sa evropskim standardima specijalnih jedinica policije, tako da njena struktura i brojno stanje omogućavaju kvalitetnu obuku i visoku operativnost u izvršavanju namjenskih zadataka. Nadležnosti i poslovi Jedinice odnose se na planiranje, organizovanje i izvršavanje najsloženijih bezbjednosnih poslova i zadatke koji se odnose na suzbijanje terorizma direktnom intervencijom u cilju eliminisanja terorističkih grupa i razbijanja organizovanih mreža terorista, otkrivanje, hvatanje i neutralizovanje organizovanih kriminalnih grupa i pojedinaca, vrši usklađivanje plana akcija kada se radi sa drugim učesnicima u akciji. U svom radu i na zahtjev drugih organizacionih jedinica u okviru Ministarstva unutrašnjih poslova pomaže u izvršavanju određenih operativno-taktičkih mjera i radnji koje su van njihovog domena djelovanja.

Takođe, u nadležnosti ove Jedinice spada i rješava talačkih situacija i to kroz oslobađanje talaca iz otetog aviona, voza, plovnog objekta, teretnog ili putničkog motornog vozila, stana, kuće ili drugog građevinskog objekta, vrši pregovore o oslobađanju talaca bez upotrebe sile. U slučaju narušavanja javnog reda i mira u većem obimu vrši njegovo uspostavljanje. Takođe, suzbija pobune u zavodima za izvršenje krivičnih sankcija, vrši pružanje pomoći u vanrednim situacijama, pruža pomoć građanima u slučaju prirodnih katastrofa i većih elementarnih nepogoda, kod nesreća na vodi i pod vodom, te vrši spašavanje nastradalih u bilo kojoj situaciji u većem obimu. Jedinica obezbjeđuje objekte smještaja i rada Jedinice, a po naređenju ministra i direktora, obezbjeđuje i određene objekte i lica. U okviru Specijalne antiterorističke jedinice poslovi i zadaci se izvode kroz:⁸ 1) Komanda Specijalne antiterorističke jedinice, 2) „A“ Tim, 3) „B“ Tim, 4) „C“ Tim, 5) „D“ Tim, 6) Tim za specijalnu pripremu i logističku podršku, 7) Specijalizovani tim, 8) Tim za operativnu podršku.

KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT DJELOVANJA I POSTUPANJA PRIPADNIKA SPECIJALNIH JEDINICA

Prije svega, neophodno je napraviti razliku između pojmova „djelovati“ i „postupati“ sa aspekta specijalnih jedinica. Pa tako pojam djelovati podrazumijeva primjenu svih neophodno operativno – taktičkih mjera i radnji u svom radu, a pojam postupati podrazumijeva poštovanje i primjenu svih zakonskih i podzakonskih

⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske.

Preuzeto 11.04.2019.godine sa: <http://www.mup.vladars.net/lat/index.php?vijest=policija&vrsta=saj>

propisa koji se odnose na rad policijskih službenika tj. pripadnika specijalnih jedinica.⁹

Najčešća krivična djela iz Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine za koja se angažuje specijalna jedinica su:¹⁰

- Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (*Genocid, Zločin protiv čovječnosti, Ratni zločin protiv civilnog stanovništva, Ratni zločin protiv ranjenika i bolesnika, Ratni zločin protiv ratnih zarobljenika, Trgovina ljudima, Krijumčarenje osoba, Terorizam, Finansiranje terorističkih aktivnosti*)

- Krivična djela protiv privrede i jedinstva tržišta te krivična djela iz oblasti carina

(*Pranje novca, Poreska utaja*)

- Krivična djela korupcije i krivična djela protiv službene i druge odgovorne funkcije

(*Primanje poklona i drugih oblika koristi, Davanje poklona i drugih oblika koristi, Protivzakonito posredovanje*)

- Dogovor, pripremanje, udruživanje i organizovani kriminal

(*Organizovani kriminal*)

Po navedenim krivičnim djelima jedino je nadležna da postupa Jedinica za specijalnu podršku Državne agencije za istrage i zaštitu – SIPA jer se radi o krivičnim djelima propisana Krivičnim zakonom Bosne i Hercegovine¹¹ i za koja je nadležan Sud i Tužilaštvo Bosne i Hercegovine. Najčešća krivična djela iz Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine,¹² Krivičnog zakon Republike Srpske¹³ i Krivičnog zakona Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine¹⁴ za koja se angažuje specijalna jedinica su:

- Krivična djela protiv života i tijela

(*Ubistvo i Teško ubistvo*)

- Krivična djela protiv zdravlja ljudi

(*Neovlaštena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga, Posjedovanje i omogućavanje uživanja droga*)

- Krivična djela protiv imovine

9 Zakoni koji regulišu rad policijskih službenika su Zakon o krivičnom postupku, Zakon o policijskim službenicima, Pravilnik o upotrebi sile kao osnovni zakoni ali i drugi popratni zakoni i podzakonski akti.

10 Krivični zakon Bosne i Hercegovine("Službeni glasnik Bosne i Hercegovine", br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018).

11 Krivični zakon Bosne i Hercegovine("Službeni glasnik BiH", br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018);

12 Krivični zakon Federacije BiH ("Službene novine FBiH", br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14. i 46/16).

13 Krivični zakon Republike Srpske ("Službeni glasnik RS", broj 64/17).

14 Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine ("Službeni glasnik Brčko distrikta BiH", br. 33/201, 47/2014, 26/2016, 13/2017 i 50/2018).

(*Teška krađa, Razbojništva, Razbojnička krađa, Iznu-da*)

Prema navedenim krivičnim djelima propisanim Krivičnim zakonima Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovin kao i Krivičnim zakonom Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine angažuju se Specijalna antiteroristička jedinica na teritoriji Republike Srpske i Specijalna policijska jedinica na teritoriji Federacije Bosne i Hercegovine ali i Jedinica za specijalnu podršku SIPA-e koja se angažuje po krivičnim djelima iz svih Krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini i na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine.¹⁵

Sam Krivični zakon odnosno njegovo poznavanje od strane pripadnika specijalnih jedinica odnosi se na poznavanje bića krivičnih djela¹⁶ po kojima se angažuju. Biće krivičnog djela je značajno dobro poznavati iz razloga pripremanja, pisanja i primjene Operativnih planova odnosno Plana operativno taktičkih mjera i radnji koji je kao takav osnovni dokumenat po kojima postupaju i djeluju pripadnici specijalnih jedinica. Kada je riječ o bilo kom krivičnom djelu, komanda jedinice i rukovodeći službenici moraju o tom djelu znati (Petrović, Jovašević, 2005): šta to djelo podrazumijeva, koji je objekt zaštite i objekt napada, radnju izvršenja, posljedicu i izvršioca djela kao i propisanu kaznu zatvora. Propisanu kaznu zatvora je neophodno znati jer se specijalne jedinice, antiterorističkog karaktera, ne angažuju za krivična djela sa propisanom kaznom zatvora nižom od tri godine. Zajedno sa navedenim, neophodno je raspolagati i sa drugim operativno obavještajnim podacima do kojih su došli policijski službenici iz drugih organizacionih jedinica po čijem zahtjevu se i želi angažovati Jedinica. Do angažovanja odnosno upotrebe specijalnih jedinica može doći samo po usmenom ili pismenom odobrenju Direktora¹⁷ određene policijske institucije. Nakon odobrenja Direktora policijske institucije, slijedi razmjena informacija između komandanta Jedinice i nadležnih policijskih službenika iz organizacione jedinice koja zahtjeva upotrebu Jedinice, a nakon toga analize bića krivičnog djela i svih elemenata kao i analize dobijenih operativno obavještajnih podataka koju vrši komandant Jedinice. On donosi konačnu odluku o

15 Koja su to najčešća krivična djela za koja se angažuju specijalne jedinice došao uvidom u Operativne planove koji imaju stepen tajnosti: interno, povjerljivo i tajno.

16 Biće krivičnog djela označava skup posebnih elemenata određenog krivičnog djela. Svako krivično djelo ima svoje posebne elemente po kojima se razlikuje od drugih krivičnih djela. Krivično djelo se konkretizuje kroz tačno određenu radnju (djelatnost, vrijeme, mjesto, način i sredstvo) i posljedicu (povredu ili ugrožavanje) u odnosu na određeni objekt. Ova radnja i posljedica čini posebnost jednog krivičnog djela i odvađa od drugog njemu sličnog djela (Petrović, Jovašević, 2005:117).

17 Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br: 27/04, 63/04, 35/05, 49/09, 40/12) član 18

načinu upotrebe i operativnog djelovanja¹⁸ Jedinice. Kako bi komandant mogao donijeti odluku o načinu upotrebe Jedinice, te kako bi se mogao sačiniti Plan operativnog djelovanja, pored prethodno razmijenjenih informacija, rukovodilac aktivnosti, ukoliko procjeni može organizovati prikupljanje dodatnih informacija izviđanjem na terenu a sve u cilju efikasnog izvršenja operativnog zadatka. I ovde kod dodatnog prikupljanja informacija izviđanjem na terenu tj. specijalnom opservacijom¹⁹ dolazi do izražaja značaj poznavanja Krivičnih zakona i bića krivičnih djela sa svim svojim elementima. Upravo dobrom analizom bića krivičnog djela i prethodnim dobijenim operativno obavještajnim podacima, rukovodilac aktivnosti²⁰ može na lakši i jednostavniji način odrediti dalje pravce djelovanja odnosno odrediti koje sve operativno taktičke mjere i radnje konvencionalnog i nekonvencionalnog karaktera može primijeniti u toku izviđanja na terenu. Podaci koji se prikupljaju izviđanjem na terenu tj. specijalnom opservacijom su:²¹ a) Informacije o osumnjičenim licima; b) Informacije o mjestu ili regionu izvršavanja operativnog djelovanja; c) Informacije o prijateljskim snagama;²² d) Informacije o osobama koje mogu pružiti otpor; e) Informacije u slučaju talačkih situacija, o taocima;

Nakon prikupljenih informacija, rukovodilac aktivnosti sačinjava Plan operativnog djelovanja Jedinice, a odobrava ga komandant Jedinice. Navedeni Plan sadrži:²³ Bezbjednosnu procjenu, uključujući opis zadataka i obavještajno interesante podatke; Ime i prezime rukovodioca aktivnosti i zamjenika rukovodioca aktivnosti i njihove dužnosti; Zadatak Jedinice;

18 Pojam operativnog djelovanja, propisan je u podzakonskom aktu „Procedure o načinu upotrebe i operativnog djelovanja Jedinice za specijalnu podršku“ član 2., i podrazumijeva skup mjera i radnji koje preduzimaju policijski službenici Jedinice prilikom izvršavanja složenih i visokorizičnih poslova sigurnosti.

19 Specijalna opservacija je kriminalističko - taktička radnja tajnog prikupljanja informacija metodom ličnog zapažanja. Sastoji se u tajnom osmatranju, nadziranju i izviđanju određenih lica, vozila, objekata i/ili prostora u cilju ostvarivanja uvida i prikupljanja informacija o kriminalnom stanju, aktivnostima i identitetu nadziranih. Ova složena radnja je od višestruke koristi u istragama krivičnih djela i njihovih izvršilaca (Korajlić, 2012:211).

20 Rukovodilac aktivnosti prema podzakonskom aktu „Procedure o načinu upotrebe i operativnog djelovanja Jedinice za specijalnu podršku“ član 2., je policijski službenik koji rukovodi operativnim djelovanjem

21 „Procedure o načinu upotrebe i operativnog djelovanja Jedinice za specijalnu podršku“ član 6.

22 Podaci o lokalnom stanovništvu koje je spremno pomoći policijskim službenicima Jedinice.

23 Procedure o načinu upotrebe i operativnog djelovanja Jedinice za specijalnu podršku“ član 8.

Određivanje vođa operativnih grupa, njihove dužnosti i obaveze; Sastav operativnih grupa i njihovi zadaci; Taktika postupanja; Obeveze učesnika koji nisu u sastavu Jedinice; Rezervni plan operativnog djelovanja; Rute kretanja u odlaznoj fazi (primarna i sekundarna); Rute kretanja u povratnoj fazi (primarna i sekundarna); Naoružanje i oprema; Sanitetsko osiguranje; Zakonitost djelovanja; Vezu i komandovanje; Pismeno izvještavanje; Rekapitulacija.

KRIVIČNOPROCESNI ASPEKT DJELOVANJA I POSTUPANJA PRIPADNIKA SPECIJALNIH JEDINICA

Pripadnici specijalnih jedinica kao policijski službenici u svom radu i izvršavanju zadataka moraju se strogo pridržavati i dobro poznavati Zakone i podzakonske akte a koji su propisani i Operativnim planom tj. Planom operativno taktičkih mjera i radnji policijskih službenika²⁴ u kojem je propisano da su policijski službenici dužni postupati i djelovati u skladu sa Zakonom o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine,²⁵ posebno da poštuju uslove upotrebe sile definisane članom 27. navedenog Zakona kao i zakonske odredbe Zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini²⁶ definisane članom 5. i 139. istog Zakona.

Prema Zakonima o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, član 5. glasi: „Prava osobe lišene slobode.“ Prije nego obrazložimo član 5. navedenog Zakona u kontekstu postupanja pripadnika specijalnih jedinica, definisaćemo pojam lišenja slobode sa kriminalističkog aspekta. Pa tako (Krivokapić, 1987:233) definiše lišenje slobode kao svaku onu radnju ili postupak koja je usmjerena na oduzimanje slobode određenom licu ili određenoj grupi lica prinudnim putem, kada je radi efikasnog sprovođenja ove mjere moguće staviti u izgled i upotrebu fizičke snage ili

24 „Plan operativno taktičkih mjera i radnji policijskih službenika“ Član 9. Zakonitost djelovanja.

25 Zakon o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik br. 27/04, 63/04, 5/06, 58/06, 15/08, 63/08, 35/09, i 07/12). Zakon o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik br. 27/05, 70/08i 44/11). Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske („Službeni glasnik br. 57/2016 i 110/2016). Zakon o policijskim službenicima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik br. 41/07, 04/08, 36/09, 60/10, 37/14, 13/16).

26 Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik br. 3/2003, 32/2003 - ispr, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009 - dr. zakon, 93/2009, 72/2013 i 65/2018). Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik br. 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik br. 53/2012, 91/2017 i 66/2018). Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik br. 34/13, 27/14).

zakonom dozvoljene prinude druge vrste. Iz ovog člana vidimo da se njime opisuju osnovna prava osoba lišenih slobode. Pripadnici specijalnih jedinica, kao policijski službenici, u Bosni u Hercegovini nakon što osobu liše slobode i stave pod kontrolu dužni su je obavjestiti o razlozima zbog kojih je lišena slobode, kao i o tome da ne mora dati izjavu ali to ne znači da osoba ne može dati izjavu pred policijskim službenikom ako to želi, da ima pravo na advokata tj. branitelja što takođe ne znači da policijski službenik mora organizovati advokata tj. branitelja ali treba pomoći osobi da stupi u kontakt s braniteljem. Porodica ili ostale osobe će biti obavještene o lišenju slobode ali to ne znači da policijski službenik mora obavjestiti te osobe odmah po lišenju slobode, jer policijski službenik mora imati na umu da preuranjene informacije mogu ugroziti tok istrage. Takođe, dodjeljivanje advokata tj. branitelja nije posao policijskog službenika. Kod postupanja u skladu sa ovim članom 5. u radu pripadnika specijalne jedinice javlja se problem a samim tim postavlja i pitanje: „Kada je osoba lišena slobode u kontekstu vremena tj. časova“? Odgovor na navedeno pitanje nije propisano pa s toga dolazi do problema kada se osoba lišava slobode a kasnije se to pitanje postavlja na glavnom pretresu od strane advokata tj. branitelja osumnjičenog, kojim on pravi problem samoj optužnici i postupajućem tužiocu. Navedeni problem najviše pravi postupajući tužilac. U praksi tj. svom radu i izvršavanju zadatka kada pripadnici specijalnih jedinica liše slobode lice ili lica, oni u svom Izvještaju o lišenju slobode i upotrebi sredstava prisile²⁷ navode tačno vrijeme kada su lišili slobode lice ili lica i stavili pod kontrolu. Međutim, postupajući tužilac u saradnji sa istražiteljima navodi drugo vrijeme lišenja slobode i to vrijeme kada je on došao na lice mjesta a sve iz razloga da bi isti dobio na vremenu koji mu je potreban. Upravo ovo drugačije navođenje vremena lišenja slobode, predstavlja veliki problem i mišljenja sam da bi ovo pitanje trebalo riješiti izmjenom i dopunom člana 5. Zakona o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini. Prema Zakonima o krivičnom postupku u Bosni i Hercegovini, član 139. glasi: „Lišavanje slobode i zadržavanje.“ S obzirom da je prethodno definisan pojam lišenja slobode, pojam zadržavanja podrazumijeva privremeno ograničenje slobode kretanja, u prostorijama policijskog organa ili na nekom drugom mjestu, gdje to trenutna situacija nalaže (Krivokapić, 1987:234). Prije nego obrazložimo ovaj član važno je napomenuti da je on značajna novina koju su uveli novi Zakoni o krivičnim postupcima u Bosni i Herce-

²⁷ Uvidom u Izvještaje o lišenju slobode i upotrebi sredstava prisile došao sam do podatka da je to najčešće upotreba fizičke snage i upotreba sredstava za vezivanje. Način upotrebe navedenog propisan je Pravilnikom o upotrebi sile Bosne i Hercegovine (Službeni glasnik br. 20/05) u član 6. Upotreba fizičke snage i član 15. Upotreba sredstava za vezivanje.

govini u odnosu na raniji Zakon o krivičnom postupku, a ta promjena odnosi se na ovlaštenje policijskih organa za određivanje tzv. policijskog pritvora. Naime, shodno novim Zakonima o krivičnim postupcima policijski organi nemaju više ovlaštenje za određivanje tzv. policijskog pritvora, međutim dato im je ovlaštenje na lišenje slobode lica koje može trajati najduže 24 sata. Pod policijskim organom podrazumijeva se svaki državni organ kome su zakonom povjerena ovlaštenja na lišenje slobode (Tegeltija, i saradnici, 2006:176). Što se tiče ove odredbe navedenog zakona, policijski organ može lice lišiti slobode ako postoje osnovi sumnje da je to lice počinilo krivično djelo kao jedan od uslova dok je drugi uslov postojanje jednog od posebnih uslova za određivanje mjere pritvora prema osumnjičenom, pri čemu može postojati jedan ili više takvih razloga. Uloga pripadnika specijalne jedinice u postupanju po ovom članu odnosi se na način i vrijeme lišavanje lica slobode kao i postupak dovođenja lica u prostorije policijskog organa i nadležnog Tužilaštva. Važno je napomenuti da je policijskim službenicima odnosno pripadnicima specijalnih jedinica i ovim članom dozvoljena upotreba sile koja mora biti u skladu sa Pravilnikom o upotrebi sile. Od trenutka kada je osoba lišena slobode do trenutka dovođenja u nadležno Tužilaštvo uvijek je lice lišeno slobode pod konstantnim nadzorom i kontrolom pripadnika specijalne jedinice i oni apsolutno odgovaraju za to lice. U skladu sa ovim članom lice lišeno slobode se mora bez odgađanja a najkasnije u roku od 24 sata, izuzetno kada se radi o krivičnim djelima terorizma najkasnije u roku od 72 sata, sprovesti tužiocu. Policijski organ obavještava tužioca o razlozima i o vremenu lišavanja slobode. Tužilac je dužan u roku od 24 sata ispitati lice i odlučiti da li će ga pustiti na slobodu ili podnijeti prijedlog o određivanju pritvora Sudiji za prethodni postupak a isti u roku od 24 sata donijeti odluku od određivanju pritvora na koje je dopuštena žalba koja ne zadržava izvršenje.

Prema Zakonu o policijskim službenicima u Bosni i Hercegovini član 27. glasi: „Uslovi upotrebe sile“. Pripadnici specijalnih jedinica kao policijski službenici mogu upotrijebiti silu samo kada je to prijeko potrebno i isključivo u mjeri potrebnoj radi ostvarivanja zakonitog cilja. Pod silom se podrazumijeva upotreba fizičke snage, palice, sredstava za vezivanje, hemijskih sredstava, vodenih topova, uređaj za prislino zaustavljanje lica i vozila, specijalnih vozila, specijalne vrste oružja i eksplozivnih naprava, posebno dresiranih pasa i vatrenog oružja.²⁸ Osnovni principi za upotrebu sile i vatrenog oružja za policijske službenike su usvojeni na 8.kongresu Ujedinjenih nacija još 1990. godine i oni sadržavaju minimalne standarde za policijsku upotrebu sile i vatrenog oružja, a svrstavaju se među najvažnije dokumente koje vlade država

²⁸ Pravilnik o upotrebi sile Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 20/05), član 1. st.2.

članice trebaju uzeti u obzir i cijeliti unutar svojih nacionalnih zakonskih i praktičnih okvira.²⁹ Pripadnici specijalnih jedinica kao policijski službenici prije upotrebe bilo kojeg sredstva prisile tj. sile daće upozorenje, osim ako bi to moglo ugroziti sigurnost policijskog službenika ili druge osobe ili bi bilo očigledno neprimjereno ili besmisleno u datim okolnostima događaja. Upravo je odredba člana 27. Zakona o policijskim službenicima u Bosni i Hercegovini bila pravni osnov za donošenje Pravilnika o upotrebi sile u Bosni i Hercegovini.³⁰ Ovim pravilnikom propisuju se načini i uslovi upotrebe sile od strane policijskih službenika u izvršavanju svojih svakodnevnih zadataka. Policijski službenici imaju ulogu od vitalnog značaja u zaštiti prava na život ali i drugih prava i slobode građana. Prijetnja životu i bezbjednosti policijskog službenika predstavlja prijetnju stabilnosti društva u cjelini i policijski službenik će koristiti odgovarajuću silu da bi otklonio takvu prijetnju. Međutim, policijski službenik može koristiti silu samo kada je to neophodno i u srazmjeri pruženom otporu da bi se ostvarili ciljevi provođenja zakona, na način i pod uslovima propisanim zakonom i ovim pravilnikom, tako da se službeni zadatak izvrši sa najmanje štetnih posljedica po lice protiv koga se ta sila upotrebljava. Ovo naročito važi za pripadnike specijalnih jedinica jer se oni vrlo često u medijima i ostalim organima neformalne socijalne kontrole optužuju da upotrebljavaju prekomjernu silu koja nije bila potrebna za izvršenje određenih zadataka. Time nanose štetu i narušavaju ugled specijalnih jedinica i njenih pripadnika zbog čega građani budu ogorčeni i gube generalno povjerenje u policiju. Kao što je navedeno i u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda³¹ pravo na život svake osobe je zaštićeno zakonom i kao takvo predstavlja najveći prioritet policijskih organa. Shodno navedenom, sila će se upotrebljavati samo u slučajevima kada ostala sredstva i mjere nisu efikasne i ne daju željene rezultate. U svakom slučaju mora se primjeniti minimalna sila neophodna za osiguranje poštivanja svih zakona i drugih propisa radi otklanjanja prijetnje nasiljem. Takođe, sila se može primjenjivati samo dok se ne postigne cilj ili dok ne postane

jasno da se cilj ne može postići upotrebom sile. Sa primjenom sile se prestaje čim prestanu razlozi zbog

29 Osnovni principi o korištenju sile i vatrenog oružja od strane policijskih službenika, usvojena na 8. Kongresu Ujedinjenih nacija u Havani od 27. avgusta do 7. septembra 1990. godine

30 Pravilnik o upotrebi sile Bosne i Hercegovine Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 20/05); Pravilnik o upotrebi sile Federacije Bosne i Hercegovine Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik FBiH“, br. 27/05); Pravilnik o upotrebi sile Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, br. 14/08); Pravilnik o upotrebi sile Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 98/10).

31 Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, član 2., (Donesene u Rimu 04. 11. 1950 godine).

kojih se upotrebljava. Pripadnici specijalnih jedinica naročito moraju postovati dostojanstvo osobe prema kojoj se sila upotrebljava i u ovom kontekstu pridržavati kriminalističkog načela humanosti.³² Intezitet sile policijskog službenika mora da bude proporcionalna otporu ili nasilju lica prema kome se sila preduzima. Isto tako policijski službenik je dužan upotrijebiti silu primjerenu ozbiljnosti kažnjive radnje i mora opravdati ciljeve koji se žele postići ali i pružiti pomoć licima prema kojima je upotrijebio silu i obezbjediti medicinsku pomoć.³³

ZAKLJUČAK

U ovom radu smo nastojali objasniti kako pripadnici specijalnih jedinica djeluju i postupaju sa krivičnopravnog i krivičnopocesnog aspekta. Pa tako u prvom djelu su navedene koje specijalne jedinice egzistiraju na području cijele Bosne i Hercegovine pri čemu je opisana njihova nadležnost kao i poslovi i zadaci kojima se oni bave u svom radu.

U drugom djelu rada bilo je riječi o krivičnopravnom aspektu gdje se analizom Krivičnih zakona, Operativnih planova, ličnog iskustva i iskustva starijih kolega došlo do podataka koja su to najčešća krivična djela za koja se angažuju specijalne jedinice u smislu lišenja slobode izvršilaca tih krivičnih djela. Takođe, ukazalo se na bitnost krivičnih zakona sa aspekta poznavanja i analize bića krivičnih djela naročito onih za koja se specijalne jedinice i angažuju. Detektovani su i problemi koji se javljaju u svakodnevnom radu pripadnika Jedinice kao i preporuke za rješavanje istih. Treći, krivičnoprocesni dio bio je predmet analize Zakona o krivičnom postupku, Zakona o policijskim službenicima i Pravilnika o upotrebi sile gdje se kroz konkretne članove opisao način djelovanja i postupanja pripadnika specijalnih jedinica.

Na kraju i nakon urađenih svih neophodnih analiza zakonske, podzakonske i druge literature, u kombinaciji sa iskustvom, koje su predstavljale cilj istraživanja, možemo zaključiti da smo odgovorili na pitanja koja su bila problem istraživanja u ovom radu i nadamo se da će ovaj rad poslužiti svrsi i značaju a to je, kako je u uvodu navedeno, barem djelimično otklanjanje predrasuda o pripadnicima specijalnih jedinica i posmatrati njih i njihov rad sa što objektivnije strane razumjevajući samu težinu i opasnost posla koji izvršavaju.

32 Načelo humanosti se temelji na činjenici da i u okviru operativnih i krivično procesnih odnosa treba do krajnjih granica poštivati ljudska prava i slobode. Ovo načelo naročito dolazi do izražaja kod primjene prinudnih sredstva. Koliko je ovo načelo važno za pripadnike specijalnih jedinica govori da je ovo načelo našlo svoj izraz u kriminalističkoj maksimi: „Hladan razum, vruće srce i čisti prsti“ (Modly, Petrović, Korajlić, 2004:28).

33 Pravilnik o upotrebi sile Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 20/05), član 3.

Literatura

1. Državna agencija za istrage i zaštitu – SIPA. Preuzeto 11.04.2019. godina sa: <http://sipa.gov.ba/bs/o-nama/struktura/organizaciona-struktura/jedinica-za-specijalnu-podrsku>
2. Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Rim 04. 11. 1950 godine;
3. Federalna Uprava policije. Preuzeto 11.04.2019. godine sa: <http://www.fup.gov.ba/?p=45>
4. Korajlić, N., (2012), Istraživanje krivičnih djela, Pravni fakultet, Univerziteta u Sarajevu;
5. Krivični zakon Bosne i Hercegovine(“Službeni glasnik BiH”, br. 3/2003, 32/2003, 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018);
6. Krivični zakon Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BD BiH”, br. 33/201, 47/2014, 26/2016, 13/2017 i 50/2018);
7. Krivični zakon F BiH (“Službene novine FBiH”, br. 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14. i 46/16);
8. Krivični zakon Republike Srpske (“Službeni glasnik RS”, broj 64/17);
9. Krivokapić, V., (1987), Kriminalistička taktika – treće dopunjeno i izmjenjeno izdanje, Viša škola unutrašnjih poslova, Beograd;
10. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Državna agencija za istrage i zaštitu - Procedure o načinu upotrebe i operativnog djelovanja Jedinice za specijalnu podršku, Istočno Sarajevo, maj 2016 godine;
11. Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine - Državna agencija za istrage i zaštitu - Plan operativno taktičkih mjera i radnji policijskih službenika Jedinice za specijalnu podršku, Istočno Sarajevo, jun 2016 godine;
12. Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske. Preuzeto 11.04.2019.godine sa: <http://www.mup.vladars.net/lat/index.php?vijest=policija&vrsta=saj>
13. Modly, D., Petrović, B., Korajlić, N., (2004), Uvod u kriminalistiku, Fakultet kriminalističkih nauka, Univerzitet u Sarajevu;
14. Petrović, B. i Jovašević, D. (2005), Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine – opći dio, Pravni fakultet, Univerzitet u Sarajevu;
15. Petrović, B. i Jovašević, D. (2005), Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine – posebni dio, Pravni fakultet, Univerzitet u Sarajevu;
16. Pravilnik o upotrebi sile Bosne i Hercegovine Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 20/05);
17. Pravilnik o upotrebi sile Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, br. 14/08);
18. Pravilnik o upotrebi sile Federacije Bosne i Hercegovine Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik FBiH“, br. 27/05);
19. Pravilnik o upotrebi sile Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 98/10);
20. Tegeltija, M., i saradnici., (2006), Modul 1 Krivična oblast – Istražni postupak, Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine, Sarajevo;
21. Zakon o Državnoj agenciji za istrage i zaštitu („Službeni glasnik Bosne i Hercegovine“ br: 27/04, 63/04, 35/05, 49/09, 40/12);
22. Zakon o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 3/2003, 32/2003, 36/2003, 26/2004, 63/2004, 13/2005, 48/2005, 46/2006, 29/2007, 53/2007, 58/2008, 12/2009, 16/2009, 53/2009, 93/2009, 72/2013 i 65/2018);
23. Zakon o krivičnom postupku Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, br. 34/13, 27/14);
24. Zakon o krivičnom postupku Federacije Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik FBiH“, br. 37/03, 56/03, 78/04, 28/05, 55/06, 27/07, 53/07, 9/09, 12/10);
25. Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 53/2012, 91/2017 i 66/2018);
26. Zakon o policiji i unutrašnjim poslovima Republike Srpske („Službeni glasnik RS“, br. 57/2016 i 110/2016);
27. Zakon o policijskim službenicima Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“, br. 27/04, 63/04, 5/06, 58/06, 15/08, 63/08, 35/09, i 07/12);
28. Zakon o policijskim službenicima Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BD BiH“, br. 41/07, 04/08, 36/09, 60/10, 37/14, 13/16);
29. Zakon o policijskim službenicima Federacije Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik FBiH“, br. 27/05, 70/08i 44/11);